

Występowanie rosiczki długolistnej w powiecie bełchatowskim w województwie łódzkim

W ramach prac prowadzonych przez pracowników Katedry Systematyki i Geografii Roślin Uniwersytetu Łódzkiego nad roślinnością torfowisk tzw. „Regionu Bełchatowskiego”, natrafiono na kilka stanowisk rosiczki długolistnej *Drosera anglica* Huds. (*D. longifolia* L. pro p.) występujących w powiecie bełchatowskim w województwie łódzkim.

W okolicach wsi Lubiec znajduje się torfowisko wysokie, na którym występują licznie rosiczki — długolistna *Drosera anglica* Huds. i okrągłolistna *D. rotundifolia* L. Spotyka się je wśród masowo rosnących tu torfowców, jak: *Sphagnum nemoreum*, *Sph. palustre*, *Sph. magellanicum*, oraz wśród dużych kęp płonników, jak *Polytrichum gracile* i *P. strictum*.

Stwierdzono również występowanie rosiczki długolistnej na torfowisku „Święte Ługi” oraz w północnej części torfowiska „Bagno Przerębiec”. Obydwa położone są niedaleko Szczercowa.

Obok wspomnianych gatunków rosiczki rosną w tych okolicach rzadkie gatunki następujących roślin: widłak torfowy *Lycopodium inundatum*, goździeniec okółkowy *Illecebrum verticillatum*, gnidosz rozestany *Pedicularis silvatica*, ponikło sutkowate *Heleocharis mamillata*, przygielka biała *Rhynchospora alba*, turzyca nitkowata *Carex lasiocarpa*.

Wszystkie podane wyżej stanowiska są zagrożone ze względu na planowaną eksploatację węgla brunatnego w tzw. „Regionie Bełchatowskim”.

Jakub Mowszowicz

OCHRONA ZWIERZĄT

Nowe dla Polski stanowisko łabędzia niemego pod Łowiczem

Łabędź niemy *Cygnus olor* (G m.) występuje w Polsce przede wszystkim na północy i zachodzie kraju: na Mazurach, Pomorzu, Ziemi Lubuskiej i w północnych powiatach Wielkopolski. Na tych też terenach ten wspaniały ptak gnieździ się i wyprowadza młode. W województwie olsztyńskim J. Panfil (1966) stwierdził występowanie 2916 osobników gnieźdzących się łabędzi, a R. Zająca (1963) podał, że na obszarze położonym między Wisłą a Odrą gnieździą się 363 pary. Południowa granica zasięgu lęgowego łabędzia niemego w Polsce — według Zająca (l.c.) — przebiega od ujścia Nysy Łużyckiej przez Obrę, Kościan, Śrem, ujście Neru do Warty, dalej wzdłuż Neru i Bzury do Wisły. Stanowiska gnieźdzących się łabędzi na południe od tej granicy są bardzo rzadkie i notowane były z województwa kieleckiego (jezioro Brody w powiecie buskim, okolice Radomia), województwa opolskiego (jezioro Nowa Kuźnia w powiecie opolskim) oraz z województwa wrocławskiego (stawy rybne w Miliczu; Zająca 1963). Nie stwierdzono dotychczas gnieźdzenia się łabędzi we wschodniej części obszaru położonego między Wartą a Wisłą.

W województwie łódzkim, którego północna część leży w granicach tak określonego zasięgu, łabędź niemy spotykany był dość rzadko i tylko jako ptak przelotny na obszarach łąk i torfowisk w pradolinie Bzury w okolicach Łęczycy (Tranda 1964). W sierpniu 1966 r. podczas prowadzenia terenowych prac geobotanicznych zaobserwowałem gnieźdzenie się łabędzia niemego na stawach rybnych w Walewicach, w zachodniej części powiatu łowickiego. Jest to pierwsze stanowisko lęgowe dzikiego łabędzia niemego w województwie łódzkim, drugie zaś stwierdzenie gnieźdzenia się łabędzia na sztucznych stawach rybnych.

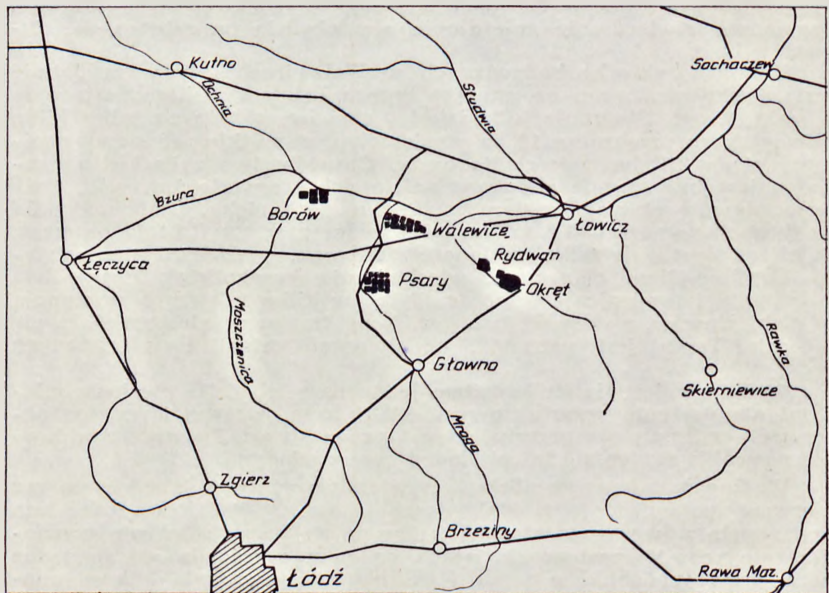
Kompleks stawów hodowlanych w Walewicach leży w pradolinie warszawsko-berlińskiej na prawym brzegu Bzury i zasilany jest wodą z rzeki Mrogi. Obejmuje kilkadziesiąt stawów, z których tylko kilka największych przekracza 10 ha powierzchni, wszystkie zaś stawy obejmują około 270 ha zwierciadła wody. Gospodarstwo rybackie prowadzone jest intensywnie z dokarmianiem ryb i nawożeniem wód. Cały teren stawów otaczają gęstym szpalerem stare olchy. Głębokość wód w stawach wynosi 1—1,5 m, brzegi wąskim pasem porastają szuwary, dalej zaś występuje tylko roślinność zanurzona, głównie rogatek sztywny *Ceratophyllum demersum*, włosienicznik krąkolistny *Batrachium circinatum* i ramienice *Characeae*. Tylko w kilku miejscach występują w głębi stawów, z dala od brzegów, kępy trzciny; w nich gnieźdzą się łabędzie. Teren jest ustronny, oddalony od osiedli i uczęszczanych dróg.

W dniu 4 sierpnia stwierdziłem jedną parę łabędzi z pięcioma młodymi o upierzeniu szarobrazowym. Ptaki były ostrożne i podczas obserwacji trzymały się przeciwległego brzegu stawu. Dalsze poszukiwania pozwoliły stwierdzić jeszcze jedną parę z młodymi.

Według opinii pracowników gospodarstwa rybnego łabędzie po raz pierwszy pojawiły się w Walewicach około r. 1962. Przez całe lato przebywała wówczas na stawach tylko jedna para, która nie wywiodła młodych. W następnych latach co roku gnieździła się tu jedna para, prawdopodobnie ta sama, i co roku wyprowadzała kilkoro młodych. Dwie pary łabędzi zagnieździły się pierwszy raz w 1966 roku. Nie obyło się oczywiście bez walki samców o teren. Para, która przebywała tu poprzednio, zajęła ponownie obszar położony w środku stawów, nowi osiedleńcy zostali przepędzeni na ich wschodni kraniec. Pierwsza para w sierpniu wodziła pięcioro młodych, druga zaś sześcioro. Dorosłe ptaki z drugiej pary przelatywały czasem pojedynczo na żer w zachodni kraniec kompleksu stawów.

Gnieźdzenie się łabędzi na stawach walewickich jest możliwe między innymi dzięki temu, że są one szczególnym obszarem łowieckim, w którym nie prowadzi się odstrzału ani drapieżników, ani ptaków określanych mianem „szkodników rybackich”; służba rybicka w ogóle nie posiada broni palnej. Fakt ten odbija się korzystnie na stanie ptactwa wodnego tego terenu. W Walewicach występuje duża kolonia czapli siwych *Ardea cinerea*, licząca około 80 osobników. Przebywają tu także dzikie gęsi *Anser anser* — obserwowałem stadko liczące 6 sztuk, jednak gnieźdzenia się nie stwierdziłem. Od czasu do czasu zalatują nad stawy bociany czarne *Ciconia nigra*, w ubiegłym roku widziano też postrzelonego kormorana *Phalacrocorax carbo*, który przyleciał nad stawy i tu zakończył żywot. Od szeregu lat przebywają na stawach mewy śmieszki *Larus ridibundus*, które żerują na okolicznych polach niszcząc myszy i owady szkodliwe dla rolnictwa. Niestety, ci obrońcy pól padają ofiarą trucizn rozsiewanych po polach. Pracownicy stawów

wielokrotnie znajdują martwe mewy, które żerowały na polach, gdzie rozsiewano pestycydy. Warto nadmienić, że pół wieku temu w Walewicach zestrzelono czerwonaka *Phoenicopterus ruber*, że w pobliżu Walewic znaleziono nura czarnoszyjego *Gavia arctica*, w niewielkiej zaś odległości, pod Borowem, obserwowano żurawie *Grus grus* (T r a n -

Stanowisko łąbedzia niemego w Walewicach pod Łowiczem:
1 — stawy rybne, 2 — drogi główne

da 1964). Fakty te świadczą, że awifauna tego terenu jest interesująca, godna ochrony i uwagi ornitologa.

Pojawienie się łąbedzia na nowym stanowisku jest dowodem pozytywnych skutków ochrony gatunkowej zwierząt w Polsce. Jednocześnie potwierdza tezę o ekspansji ku południowi zasięgu lęgowego łąbedzia niemego (Zając 1963). Można się spodziewać, że liczebność łąbedzi w okolicach Walewic będzie nadal wzrastała. Jako obszary, w których w przyszłości mogłyby się osiedlić nowe pary łąbedzi, można wskazać w okolicach Walewic:

1) staw „Okręt” pod Domaniewiczami; staw hodowlany o powierzchni wód około 200 ha, z szerokim pasem szuwarów, oraz leżący w pobliżu i o połowę mniejszy drugi staw — „Rydwan”;

2) duży kompleks stawów rybnych w Psarach, położony na południe od Walewic;

3) stawy rybne w Borowie na zachód od Walewic.

Na wszystkich tych terenach prowadzi się jednak odstrzał tzw. „szkodników”, który może odstraszyć łabędzie od trwałego osiedlenia się.

Łabędź jest nie tylko ptakiem efektownym, a przeto ozdobą krajobrazu, lecz jest on zupełnie nieszkodliwy dla rybołówstwa, a nawet oddaje cenne usługi hodowli stawowej ryb, ponieważ chroni wody od zbytniego zarastania przez rośliny zanurzone (moczarka kanadyjska, osoka aloesowata, ramienice, rogatek, wywłócznik); poza pokarmem roślinnym zjada też małże, ślimaki, pijawki i larwy różnych owadów (Sokołowski 1958). Nie bez znaczenia jest też jego agresywność w okresie lęgowym, kiedy to nie toleruje on na zajmowanym przez siebie terenie żadnych innych ptaków pływających. Na tych zatem stawach, na których pojawiają się łabędzie, należy je zachęcić do osiedlenia się przez zaprzestanie odstrzału „szkodników” i niepłoszenie ptaków w okresie lęgowym.

Jeżeli te skromne warunki zostaną spełnione, można mieć nadzieję, że wspaniały, śnieżnobiały ptak trwale wzbogaci krajobraz ziemi łowickiej.

Romuald Olaczek

PISMIENNICTWO

Panfil J. 1966. Łabędź niemy w województwie olsztyńskim. *Chrońmy Przyr. ojcz.* R. 2, zes. 2/3 s. 66—82.

Sokołowski J. 1958. *Ptaki ziem polskich*, t. II s. 397—405. Państw. Wydawn. Nauk. Warszawa.

Tranda E. 1964. *Ptaki ziemi łęczyckiej*. W: *Ziemia łęczycka, przeszłość i teraźniejszość*, s. 39—57. Wydawn. Łódzkie. Łódź.

Zając R. 1963. Łabędź niemy *Cygnus olor* (Gmelin) w północno-zachodniej Polsce. *Acta ornith.* vol. 7 fasc. 8 s. 221—252.

Gady północnej części Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej i ich ochrona

Krótki opis środowisk

Część północną Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej tworzą przeważnie skały pochodzenia organicznego (wapień jurajskie), tu i ówdzie porane szczelinami, jarami oraz szerokimi dolinami o skalistych zboczach. Nie brak tam również jaskiń oraz wywierzyisk, które dają jednocześnie początek rzekom Wiercicy, Pilicy oraz rzeczce okresowej w Ostrężniku w okolicy Złotego Potoku. Kompleksy skalne pokryte są przeważnie lasami mieszanymi i sosnowymi z domieszką brzozy. Północny kraniec Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej zamyka przełom Warty, ciągnący się od Częstochowy do Mstowa. Na skrajach wyżyny występują lasy iglaste i liściaste, tu i ówdzie poprzerywane stawami oraz podmokłymi łąkami. Całość odznacza się doskonałymi warunkami dla życia sześciu gatunków gadów, z których pięć jest chronionych gatunkowo rozporządzeniem z 4 listopada 1952 r. (Dz. U. nr 45, poz. 307 z r. 1953).